
UMEÅ UNIVERSITET

Delaktighet under tvångsvård –
rättslig reglering, klinisk praktik och forskning

Stefan Sjöström, PhD, Associate professor
Department of Social Work

http://www.socw.umu.se/om-institutionen/personal/stefan-sjostrom
@DrSjostrom

Välvilliga begrepp

- Den post-avinstitutionaliserade erans ideologi (David Rosenberg)

- Empowerment
- Brukar-perspektiv
- Delaktighet

Delaktighet

DELAKTIGHET

Delaktighet

Välvillighetens dilemma

- Ideal
  - Demokrati
  - Sociala rättigheter
  - Kund
  - Jämlikhet
  - Empowerment
  - Autonomi
- Verklighet
  - Begränsade resurser
  - Hierarki
  - Okunskap
  - Fri vilja?
  - Beslutsförmåga
  - Sammanhang

Delaktighet i lagstiftning

- Hälso- och sjukvårdslagen 2 §
  - bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet,
  - främja goda kontakter mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen,
  - Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

Delaktighet i socialtjänst

- Socialtjänstlagen
  - Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund…
  - aktiva deltagande i samhällslivet
  - respekt för självbestämmanderätt och integritet

Delaktighet i psykiatri

- Lagen om psykiatrisk tvångsvård
  - Patientens delaktighet i och inflytande över vården ska tillgodoses i vårdplaneringen.
  - Samråd (patient & närstående)
  - Behandlingsalternativ, permissioner

Delaktighet genom lag

- Lagar styr bort från gamla paternalistiska strukturer
- Lagar reflekterar värdekonflikter
- Lagar skapar värdekonflikter

- Litet vägledning för de som ska tillämpa lagar

Delaktighet i somatisk vård

- Gerrits, T. (2014). The ambiguity of patient-centred practices: the case of a Dutch fertility clinic. *Anthropology & Medicine, 21(2), 125-135.*

Ett antropologiskt perspektiv

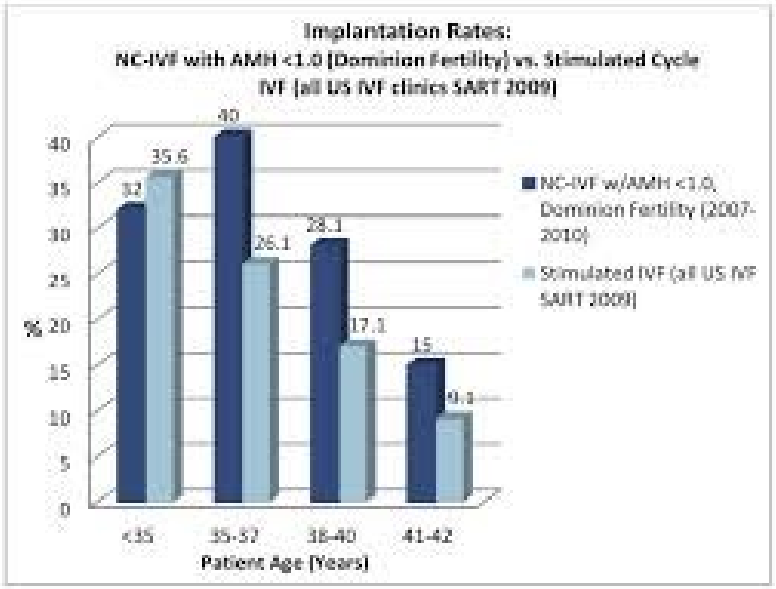
- Skeptisk mot empowerment, autonomy, informed consent
- Makt-perspektiv från Foucault
  - Disciplinering, normalisering
  - Medikalisering
  - Missvisande att betrakta individer som autonoma beslutsfattare

Patientinriktad klinik

- Studie av 23 par
- Ambitiös policy
- Journaler on-line
- Patientutbildning
- Mycket tid personal-patient
- Medvetenhet om stress för patienter
- Transparens om risker
- Nöjda patienter!

”Oavsedda” effekter

- Medicinsk blick
- Normalisering av umbäranden
- Bias mot att fortsätta behandla
- Both empowering and disempowering!
- Samtycke produceras av information och tillit

Patientperspektiv

- Velpry, L. (2008). The Patient's View: Issues of Theory and Practice. *Culture, Medicine, and Psychiatry, 32(2), 238-258.*
- How does one come to have a point of view?
- What is a point of view?
- Who determines what constitutes a point of view?
- Of what use is it to have a point of view?
- Does everyone have a point of view?

Konstruktion av patientens perspektiv

- Historiskt ny skapelse (1950-talet)
- Mental health research:
  - ’hållning’ är ett attribut inneboende i patienten
- Medical anthropology:
  - Patientens hållning beror på kontext
  - ”Förhandlas” med personal

Velpry: case

- Personalens förklaringsmodeller
  - Rationell patient
  - Irrationell patient
    - Vanföreställningar
    - Orealistisk/opraktisk

- Carla: vill köpa en lägenhet
- Oscar: har en mus i lägenheten
- Charles: stank av kinamat i lägenheten

Hållning skapas socialt

- Övningar i att uttrycka sig
- Personal respekterar patienters åsikter i samtal
- Men samtalen är ändå normaliserande!

- Hållningen kan inte ses som inneboende i patienten!

Patientperspektiv: Mål *och* medel

- Velpry
  - Vården går ut på att lära patienter uttrycka sitt perspektiv
  - (men på rätt sätt…)
- LPT 1 §
  - Tvångsvården ska syfta till att sätta patienten i stånd att frivilligt medverka till nödvändig vård och ta emot det stöd som han eller hon behöver.

Patientperspektiv i forskning

- Ofta oklart:
  - Individ eller kollektiv?
  - ”Patientens hållning” eller ”På patientens sida”?
  - Upplevelse eller åsikt?
  - Går det att mäta patient-upplevelser?

Delaktighet under tvång

- Medling under domstolsförhandlingar
- Bältesläggning
- Konsekvenser av non-compliance: information eller hot?
- Öppen tvångsvård (TUD)

- Med delaktighet blir tvånget diffust!

Delaktighetens dilemman

- Nödvändigt att bryta med den paternalistiska traditionen…
- Men
  - Vad (tusan) *är* delaktighet?
  - Delaktighet gör tvånget otydligt?
  - Är delaktighet mål eller medel?
  - Legitimerar delaktighet fortsatt paternalism?

UMEÅ UNIVERSITET